

KNYGOS KULTŪROS APRAIŠKOS VYTAUTO CIVINSKIO *DIENORAŠTYJE* (1904–1910)

VERONIKA GIRININKAITĖ

Vilniaus universiteto biblioteka

Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas: veronika.girininkaite@mb.vu.lt; veronikaden@gmail.com

Straipsnyje analizuojamas studento Vytauto Civinskio (1887–1910) rankraštinis Dienoraštis, siekiant atskleisti Civinskio liudijimų apie knygos kultūrą šio asmens gyvenime bei jo aplinkoje gausą ir įvairovę. Minėti duomenys susiję su knygų skaitymu ir aktyviu periodinių leidinių prenumeravimu, dalijimusi jais su artimaisiais ir jų skaitymo skatinimu, spaudos viešinimu prisidedant prie bibliotekų kūrimo. Atkreiptas dėmesys į itin gausų ir įvairiakalbį dienoraštininko skaitymo repertuarą, jo aktyvią ir emociingą skaitytojo poziciją, suformuotus skaitymo įgūdžius. Žinoma, kad Civinskis pildė skaitymo užrašus, analizavo jų paveikusius literatūros kūrinius, gilinosi į skaitytų kūrinių problematiką. Gretinami šaltinio duomenys ir to laikotarpio skaitybą tyrusių mokslininkų išvalgos leidžia naujaip ir gaiviai pajusti XX a. pradžios žmogaus santykį su knyga ir su skaitymu. Lietuvoje Civinskio gyventa Aukštaitijoje: Latavėnų dvare šalia Anykščių ir Mituvos dvare šalia Skapiškio. Todėl šis knygiaus individualus patyrimas, užfiksuotas egodokumente, leido skleisti dar vieną Aukštaitijos skaitymo kultūros istorijos puslapį.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: egodokumentai, skaitymo kultūra, spaudiniai, prenumerata, knygų prekyba, bibliotekos, Dorpato lietuvių studentų draugija, Skapiškis, Skapiškio ūkininkų ratelis.

PRATARMĖ

Studento Vytauto Civinskio *Dienoraštis* (1904–1910) yra unikalaus turinio ir didžiulės apimties šaltinis. Jis tyrinėtinas įvairiais kultūros aspek-

tais. Tai leido autorei trečią kartą pristatyti Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos tradicinėje konferencijoje pranešimą, susijusį su Vytauto Civinskio *Dienoraščiu*. Pirmajame straipsnyje pristatytas pats dienoraštininkas – nedaugelio beatmenamas veterinarijos studentas¹. Antrajame nagrinėtos jo patirtys, įgytos keliaujant po Lietuvą ir gretimais kraštais, jo tapatybių raida². Šįkart dėmesys skiriamas knygos ir skaitymo kultūros liudijimams šiame egodokumente.

Tyrimo tikslas – atskleisti informaciją apie knygos ir skaitymo kultūrą egodokumente ir nustatyti kuo daugiau reikšmingų duomenų Civinskio *Dienoraštyje*. Tyrėjų dėmesio sulaukia įvairios knygų kultūros apraiškos egodokumentuose. Olandų istoriko Rudolfo Dekkerio detaliame Konstantino Huigenso Jaunesniojo (1628–1697) dienoraščio tyrime šalia kitų temų paminėti ir dienoraštininko skaitymo įpročiai, lankymasis knygynuose, didžiulės, per 5000 tomų, asmeninės bibliotekos kaupimas, domėjimasis bibliotekomis, nepasitikėjimas to meto laikraščiais³, o Adamas Kucharskis išnagrinėjo XVII a. lenkų studentų mokslinimosi keliones ir knygų pirkimą jose⁴. Kucharskis pastebėjo, kad keliautojų atsiliepimai apie bibliotekas ilgainiui kito: XVII a. baroko epochos keliautojų užrašuose bibliotekomis dažnokai žavėtasi ne dėl knygų rinkinių, o dėl bibliotekų erdvėse eksponuotų įdomybių – prabangių gaublių, asmenų portretų, gyvūnų iškamšų. Ši faktą lenkų tyrėjas sieja su sumenkusiu baroko žmonių polinkiu skaityti, menkesniu išprusimu. Gerokai naujesnių laikų Civinskio *Dienoraštis* teikia daug vertingų žinių apie knygų ir bibliotekų svarbą XX a. pradžios visuomenėje.

Šešerius metus rašytas Vytauto Civinskio *Dienoraštis* – daugiau nei pusketvirto tūkstančio lapų – yra Vilniaus universiteto Rankraščių skyriuje (toliau VUB RS), o ne tokia gausi, bet taip pat labai svarbi jo dalis yra Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje

¹ GIRININKAITĖ, Veronika. Vytautas Civinskis *Dienoraštyje* (1904–1910) apie Panevėžio kraštą. Iš *Panevėžio kraštas ir žmonės amžininkų atsiminimuose*. Panevėžys, 2014, p. 118–137.

² GIRININKAITĖ, Veronika. Vytauto Civinskio (1887–1910) tapatybių apraiškos jo *Dienoraščio* (1903–1910) kelionių aprašymuose. Iš *Kelionių aprašymai kaip egodokumentinis paveldas*: straipsnių rinkinys. Panevėžys, 2015, p. 64–100.

³ DEKKER, Rudolf. *Family, Culture and Society in the Diary of Constantijn Huygens Jr, Secretary to Stadholder-King William of Orange*. Leiden; Boston, 2013, p. 88–105.

⁴ KUCHARSKI, Adam. Peregrynant uczony. Biblioteki i książki w pogramie i realiach staropolskich podróży XVII wieku. Iš *Folia Toruniensia*, t. 11. Toruń, 2011. Minima išvada pateikta p. 32.

(toliau – LMAVB RS)⁵. Šaltinyje užrašyta daugybė liudijimų apie jaunuolio pomėgius, interesus, siekius, apie XX amžiaus pradžios gyvenimą ir to meto Aukštaitijos dvarų buitį. Šiam tyrimui aktualūs *Dienoraščio* liudijimai apie skaitymą, skaitymo įpročius ir kultūrą tiek Civinskių ir Okuličių dvaruose – Latavėnų prie Anykščių ir Mituvos šalia Skapiškio, tiek įvairiose jo studijų bei kelionių užsienyje erdvėse.

Sąvoka *knygos kultūra* yra plati ir nenusistovėjusi. Bendriausia prasme ja nusakomas žmogaus santykis su knyga kaip dvasine ir materialine vertybe⁶. Straipsnyje gvildinami abu reiškinių aspektai. Anot knygos istorikės Leslie Howsam, knygos ar spaudos kultūros mokslas susiklostė trijų disciplinų – istorijos, literatūros tyrimų ir knygotyros – terpėje. Šios triados erdvėse plėtojami knygos kultūros ir jos recepcijos tyrimai, konkrečios knygos istorija ar bendra knygų leidybos, sklaidos istorija. Taip pat svarbi tekstų sociologija – autorystės, skaitomumo, konkretaus autoriaus kūrybos tyrimai ir kita⁷. Knygos kultūros studijos tebeformuojamos. Tad, kaip pažymi knygotyrininkas Domas Kaunas, ši disciplina dar stokoja vieno apibrėžimo⁸. Neišvengiamas yra šių tyrimų tarpdalykiškumas ir metodikų derinimas.

Straipsnyje nagrinėjama XX a. pradžios lietuvių skaitymo ir suvokimo kultūra, praktikuoti skaitymo būdai, spaudos sklaida, prekyba, skaitymo skatinimas, bibliotekų įrengimo istorija. Pirmame skyriuje apžvelgti Civinskio ir jo artimųjų skaitymo įpročiai, jaunuolio lektūra, skaitytų tekstų vertinimai. Antrame skyriuje minėti spaudiniai, plitę Civinskio aplinkoje – jaunuolio per sieną gabenti drausti lietuviški spaudiniai, jo prenumeruoti, skolinti, pirkti, platinti periodiniai leidiniai ir knygos. Straipsnis baigiamas skyriumi apie bibliotekas – dienoraštininko daug kur lankytas ir tas dvi,

⁵ LMAVB fonde 193 yra ne tik ankstesnės V. Civinskio *Dienoraščio* dalys (tarp jų 1903–1904 m. užrašyti prisiminimai apie 1902 m. kelionę į Vieną, LMAVB F193-10), bet ir jo mokykliniai rašiniai, atvirukai bei nemažai dokumentų, susijusių su Latavėnų dvaro istorija.

⁶ Pasak Kšištofo Migoño, sąvoka „knygos kultūra“ *oznacza ogół zjawisk i procesów, zasobów materialnych i duchowych związanych z książką* (lenk. „reiškia susijusių su knyga reiškinių ir procesų bei materialinių ir dvasinių išteklių visumą“). MIGOŃ, Krzysztof. 'Kultura książki' – wyrażenie potoczne, kategoria badawcza, czy specjalność naukowa? *Iś Ludzie i książki: studia i szkice bibliologiczno-bibliograficzne: księga pamiątkowa dedykowana Profesor Hannie Tadeusiewicz*. Łódź, 2011, p. 48.

⁷ HOWSAM, L. Senos knygos ir naujos istorijos: knygos ir spaudos kultūros studijų vadovas. *Knygotyra*. 2013, t. 61, p. 18.

⁸ KAUNAS, Domas. *Knygos kultūra ir kūrėjas*: Istoriografiniai tyrimai ir vertinimai. Vilnius, 2009, p. 7.

prie kurių kūrimo pats prisidėjęs: Dorpatu⁹ lietuvių studentų draugijos ir Skapiškio ūkininkų ratelio.

Cituodama *Dienoraštį* ankstesniuose straipsniuose autorė nurodydavo paties dienoraštininko paginaciją. Ji nėra tiksli, nes kai kurie *Dienoraščio* lapai dingę. Be to, laiškų, kuriuos įdėdavo tarp *Dienoraščio* lapų, Civinskis nenumeravo. Šiame straipsnyje prie citatų nurodyta patikslinta, VUB RS 2016 m. šio straipsnio autorės atlikta Civinskio viso *Dienoraščio* paginacija. Visi būtini vertimai į lietuvių kalbą – straipsnio autorės. Citatose lietuvių kalba palikta originalo rašyba. Straipsnį peržiūrėjo ir autorę konsultavo specialusis redaktorius Kazimieras Arvydas Karaška.

SKAITYMAS

Maskvoje gimusiam, užsienio universitetuose studijavusiam, daug keliavusiam Civinskiui jaukiausiu prieglobsčiu tapo motinos giminėms Okuličiams priklausę Latavėnai¹⁰. Apmąstydamas lietuvių patriotizmą, nekart pripažino per Latavėnus jautęs Lietuvą: *Nierozrózniałem pierwiej nigdy Litwy od Łotowian. To jest rozrózniałem, ale właśnie tak, że to, co litewskie, ale nie łotowiańskie, nie miało przyciągającej siły*¹¹. XIX–XX a. sandūroje šis dvaras buvo laisvos minties ir švietimo židinys. Čia buvo knygnešių slėptuvė, gretimo ežero saloje jaunimas rinkdavosi į lietuviškus vakarus. Atsiminimuose liudyta, kad valstiečiai čia mokytį rašyti ir skaityti, o antroji Kazimiero Okuličiaus žmona Juzefa Povickaitė-Okuličienė įrengusi dvare bibliotekėlę.

Łotowiany były wówczas bardzo demokratyczne i bardzo uspołecznione. Właściciele ich, starając się podnosić litewską wieś gospodarczo i kulturalnie, zakładali wśród chłopów kółka rolnicze i oświatowe, organizowali litewskie teatry amatorskie. Uczyli swoich pracowników (służba we wszystkich dworach to byli analfabeci) czytać i pisać, po litewsku lub po polsku, zależnie od decyzji uczącego się, nie narzucając żadnego języka. <...> Ciocia Józia prowadziła tzw. „latającą bibliotekę“, pożyczając książki, oczywiście polskie. Któregoś zimowego wieczora zapukał do okna młody chłopak z pobliskiej wsi (litewskiej!). Przy-

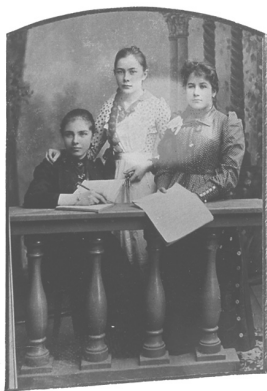
⁹ Dorpatu (Derptu) ar Jurjevu vadintas Tartu miestas Estijoje.

¹⁰ Latavėnų dvaras ir kaimas nuo Troškūnų ir Andrioniškio nutolę apie 7 km. Šiandien dvaro belikę tik pamatai.

¹¹ Lenk. *Anksčiau niekad neskyriau Lietuvos nuo Latavėnų. Tai yra, skyriau, bet tokiu būdu, kad tai, kas lietuviška, bet ne latavėniška, neturėjo patraukiančios galios.* VUB RS F1-D1024, 107v.

jechał konno mimo późnej pory i śniegu, by pożyczyć drugi tom „Ogniem i mieczem“. Niemógł doczekać do następnego dnia, tak był ciekaw „co się stanie z Heleną“.¹²

Juzefa Okuličienė ir jos bendražygiai buvo aktyvūs politikos, moterų teisių gynimo judėjimo dalyviai¹³. Latavėnuose surengtas vienas pirmųjų Lietuvos moterų suvažiavimų¹⁴. Okuličių dvare vasarodavę giminių Civinskių šeimos vaikai tikriausiai nugirdavo ir suaugusiųjų pokalbius aktualiomis kultūros bei politikos temomis, klausydavosi dvare ir šalia jo dainuojamų romanų¹⁵, liaudies dainų¹⁶, be abejo, buvo mokomi ir skatinami skaityti.

Seserys Felicija ir Juzefa Povickaitės, būsimos Bortkevičienė ir Okuličienė, su drauge. Simboliniai atributai jų rankose – raštas, raktai, spaudinys. Anot vizualiosios kultūros tyrėjos Jolitos Mulevičiūtės, moters su knyga įvaizdis, vis dažnesnis XIX a. antrosios pusės portretuose, atliepė požūrio į moterų teises pokytį. VUB RS F1-D1045, 45.

„antrojoje XIX a. pusėje moterų portretai prarado specifinę, ikonografinę, kompozicinę struktūrą ir supanašėjo su portretiniais vyrų atvaizdais. Fizinis moterų grožis liovėsi buvęs privalomas portretisto tikslas <...> aptariamojo laikotarpio Lietuvos tapyboje, piešiniuose ir fotografijose įsitvirtino iki tol tik retkarčiais pasirodydavęs pasaulietinius spaudinius skaitančios moters paveikslas“. MULEVIČIŪTĖ, Jolita. *Besotis žvilgsnis*, Vilnius, 2012, p. 176.

¹² *Latavėnai tais laikais buvo labai demokratiški ir labai visuomeniški. Stengdamiesi kelti lietuviškojo kaimo ūkininkavimo ir bendrąją kultūrą, šeiminingai steigė valstiečiams ūkininkavimo ir švietimo ratelius, rengė lietuviškus vaidinimus, būrė lietuviškus mėgėjų teatrus. Darbininkus mokindavo (visuose dvaruose tarnai būdavo neraštingi) skaityti ir rašyti lietuviškai ar lenkiškai, atsižvelgdami į mokinio sprendimą ir neproteguodami kurios nors vienos kalbos. <...> Teta Juzia įrengė vadinamąją „skrajojančią biblioteką“, skolinusią knygas, žinoma, lenkiškas. Kažkurį žiemos vakarą į langą pabeldė jaunas vaikiną iš gretimo kaimo (lietuviško). Nebodamas vėlumos ir sniego, atėjo, kad pasiskolintų antrąjį „Ugnimi ir kalaviju“ tomą. Jam taip parūpo, kas nutiks Elenai, kad nenorėjo laukti kitos dienos. TRZEBIŃSKA-WRÓBLEWSKA, Anna. *Mój Ojciec. Profesor Józef Trzebiński oczami córki i nietylko*. Gdańsk, 2002, p. 17. Minimas Henryko Sienkiewiczzaus (1846–1916) romanas.*

¹³ Ir Juzefa Okuličienė, ir kaimynystėje gyvenusi Vytauto Civinskio bendraamžė korespondentė Kotryna Jonelytė už lietuvių tautinę ir socialinę veiklą ne kartą kalintos.

¹⁴ 1906 m. gruodžio mėn. Latavėnuose įvyko Lietuvos moterų sodiečių suvažiavimas. Žr. JURĖNIENĖ, Virginija. *Lietuvių moterų judėjimas XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje*. Vilnius, 2006, p. 52.

¹⁵ VUB RS F1-D1024, 98v.

¹⁶ Prisiminė klausytą dainą: „kaip gražu tat buvo: suskinė sesulė jam rūtų kvietkelį, liepė išnešioti visą viedelį“, *jakie to bylo ladnie: suskine sesula jam rutu kvetkeli Lepe išnešoti jam visu vekeli*, lenk., VUB RS F1-D1024, 91; „dainavau Birutę ir puikiai jaučiausi“, *spiewałem Birutę i czulem się dobrze*, lenk., VUB RS F1-D1024, 59. Minima, tikriausiai, Silvestro Valiūno (1789–1831) baladė „Birutė“.

Daugelis *Dienoraščio* įrašų rodo, kad dvare buvo apstu knygų. Knygomis gyventa: jos skaitytos, platintos, apie jas kalbėta. 1904 m. Vytautas užrašė dvare padėjęs tvarkyti knygas; tais pat metais brolis pranešė jam, kad šalia dvaro atkastos į skepetą suvyniotos labai senos knygos¹⁷, ir kt. Regis, buvo įprasta skaityti balsu. *Dienoraštyje* įrašyta: *Skeitou Bobutiem (babkom) Ha dne*¹⁸; *Jauniesiems giminėms pritariant skaitau auksinį Vaičaitį. Greičiau profanuoju, o ne skaitau. O dėdienė tiek maloni, kad prašo tęsti.*¹⁹; *Wieczorem czytaliśmy Sieroszewskiego*²⁰. Į dvarą užklysdavo ir keliaujantys knygų pardavėjai: ...*Pardavininkas knigo (ir lietuviško) tarp jo: Tolstojo, jodašimtinio literature, (sennik), meilas ir t.t.*²¹ (1906 m. vasario įrašas). Knygų vertingumą liudija kaimynės rašytojos Liudvikos Didžiulienės-Žmonos Civinskiui rašytas atvirlaiškis (kad ir po dvejų metų norima atgauti knygas, ne kitą turta): *Gerbiamasai Pons Vitautai, Kalėjime atlikę Algirdo knygos, ben kiek rubu ir laikrodėlis. Beg ne galetumet kokio nors budu atvaduot. Rubus galima kaliniams dovanot e knygas ir laikrodėlį prašyčiau nors par p. Adamą man parsiusk. Ačiu už gerą žodį ir linkiu Tamstai visu geru. L[.] Didžiulienė Algirdas išėjo iš ten lygiai dveji metai atgal*²².

Tarp kitų Vytauto Civinskio raštų išliko ir jo 1896–1907 m. skaitytų knygų, straipsnių sąrašai²³. Galbūt visa apimančio *Dienoraščio* sumanymas išsirutuliojo būtent iš tų sąrašų. Sąsiuvinyje surašyti kiekvieno mėnesio skaitinių pavadinimai ir autoriai. Vytautas pradėjo skaityti vaikams skirtus kūrinius lenkų kalba iš žurnalo „Przyjacieli dzieci“ ir kitų spaudinių. Vėliau skaitė daugiau rusų autorių. 1896 m. įrašytas pirmas lietuviškai atrodantis kūrinio pavadinimas – *Jurgis Durnialis*. Tai *Brolio* slapyvardžiu lenkų kal-

¹⁷ VUB RS F1-D1026, 7.

¹⁸ Lenk., *Skaitau bobutėms „Dugne“*, VUB RS F1-D1033, 111 (1906 m. įrašas). Turimas omeny Maksimo Gorkio (1868–1936, tikr. pavardė Aleksėjus Peškovas) pjesė „Dugne“ (pasirodė 1902 m.).

¹⁹ Lenk. *Pod akompanjament młodszeo rodzeństwa czytam Wujce i Babuni złotego Vaičaitisa. Profanuuję raczej, nie czytam. A Wujka jest o tyle grzeczna, że mię o to prosi* VUB RS, F1-D1045, 44 (1908 m. įrašas).

²⁰ Lenk. *Vakare skaitėme Sieroševskį*, VUB RS F1-D1024, 81. Wacław Kajetan Seroszewski (1858–1945) – lenkų rašytojas, tremtinys, Tolimųjų Rytų etnografas, diplomatas.

²¹ *buvo knygų pardavėjas (ir lietuviškų), tarp jų: Tolstojaus, juodašimtininkų literatūros, sapnininkų, meilės ir t. t.* VUB RS F1-D1033, 126.

²² Liudvikos Didžiulienės-Žmonos 1910 m. balandžio 5 d. atvirlaiškis Vytautui Civinskiui į Jurjevą. VUB RS F1-D1051, 81.

²³ LMAVB, F194-3, „Przyjacieli dzieci...“ [1896–1907 m. skaitytų knygų, straipsnių ir kt. sąrašas].

ba rašyta Michała Szołkowskio apysaka apie Kauno apylinkių valstiečius²⁴. Nuo 1906 m. sausio sąrašė gausėja lietuviškų skaitinių. Tik pradėjusio rašyti lietuviškai Civinskio rašysena pakitusi: šalia elegantiškos rašysenos kirilikos ir lenkiškų įrašų lietuviški žodžiai atsargiai išvedžioti dar neįgudusia ranka. Pažymėtina, kad tuo pačiu metu Civinskis pradeda sąrašė lietuviškai rašyti mėnesius – *gruodžius, rugiapiutis, rugsieis*. Atsiminimus rašantis žmogus paprastai tikisi skaitytojo, kuria savo įvaizdį, koreguoja stilių ir kalbą. Tačiau tokio pragmatinio žanro atstovas vargiai tikisi dialogo. Tikriausiai kalbos pokytis čia atspindėjo vidinį apsisprendimą lietuvi. *Dienoraštyje* jį atliepė užfiksuotas sprendimas visus kalbinti tik lietuviškai²⁵ ir pakitę parašo inicialai – V. C. vietoje ankstesnių W. C.

Skaitinių sąrašo pildymas gal buvo tėvo ar mokyklos užduotis, o gal savišvietos stebėjimo priemonė. Knygos istorikės Genovaitės Raguotienės liudijimu, XX a. pradžios jaunuomenė ir spaudoje raginta panašiai užrašyti savo skaitinius²⁶. Nežinia, kiek išsamus buvo Civinskio skaitinių sąrašas: stropiai pradėtas, vėliau, regis, nebuvo itin uoliai pildomas: *Trzeba dalej prowadzić statystikę. Ale niechcę. <...> Za ten 1905/6 rok mniej przeczytałem niż za 1904/5 na 122 numery. Trzeba prowadzić statystykę ile jakiego języka przeczytałem*²⁷. Kita vertus, perskaitytų ar įsigytinų knygų sąrašai persikėlė į bendrojo *Dienoraščio* puslapius. Čia knygos jau ne tik išvardytos, bet dažnai ir apibūdintos. Henriko Senkevičiaus trilogija ramino *geriau už valerijonus*²⁸, Dostojevskis juokingas su savo rusofilija²⁹, tačiau kūriniai jo puikūs³⁰. Civinskis savaip interpretavo ir Nikolajaus Gogolio apysakos

²⁴ Vinco Kudirkos šio kūrinio vertimas publikuotas 1890 m. „Varpe“; žr. KALĖBA, Beata. „Brolis“ czy „brat“. O Michał Szolkowskim, zapomnianym prozaiku litewskim. Iš *Tęgul meilė Lietuvos... Vincui Kudirkai 150 m.* Vilnius, 2009.

²⁵ 1906 m. sausį užrašo ketinimus kasdien po pusantros valandos mokytis lietuvių kalbos, su visais, išskyrus Bobutes, svečius, Jureką, dėdę, kalbėtis lietuviškai. VUB RS F1-D1033, 96.

²⁶ RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*. Vilnius, 1996. Skaitymo užrašų pavyzdžiai p. 177.

²⁷ Lenk. *Reikia toliau varyti statistiką. Bet nenoriu <...> Per šiuos 1905/6 metus perskaičiau 122 vienetais mažiau, nei per 1904/5. Reikia pildyti statistiką, kiek kuria kalba perskaičiau.* VUB RS F1-D1035, 2–3.

²⁸ Lenk., rus. *Trylogia lepiej od „валерьянку“ dziala.* VUB RS F1-D1029, 43.

²⁹ Liet., rus. *juokingas tas Dostoevskij su savo slavjorussofilijom* (juokingas tas Dostojevskis su savo slavų rusofilija). VUB RS F1-D1041, 129.

³⁰ *Pradėjau skaityti Идиотъ – puikia knyga!* VUB RS F1-D1041, 80. Fiodoro Dostojevskio (1821–1881) romanas „Idiotas“ (1868).

„Tarasas Bulba“ veikėjo apsisprendimą³¹. Amžiaus pradžioje itin populiarių simbolistą Leonidą Andrejevą vertino itin kritiškai, bet pripažino: *visgi dukart apsverčiau pakol Андреевą perskaičiau*³². Nemažai dėmesio skyrė amerikiečio Uptono Sinclairio romanui *Džiunglės*: pranešė močiutei pradėjęs skaityti romano vertimą į vokiečių kalbą. Civinskis minėjo, kad šis autorius lygintas su Émile Zola, bet jam patinkas labiau (pripažino gal dėl to, jog kūrinyje apie lietuvius), svarstė, ar tiksliai Sinclairis nurodė lietuvių veikėjų kilimo vietas³³. 1907 m. kovą užrašė nupirkęs ir perskaitęs rusišką romano vertimą. Svajojo apie lietuviškąjį, manė, kad tas kūriniui būtų tinkamiausias (1907 m. gegužės įrašas). Į lietuvių kalbą romanas net dviejų vertėjų pradėtas versti jau 1906 m., tačiau vertimai pasirodė tik 1908 m.³⁴

Be abejo, svarbūs buvo rusų rašytojai – Levas Tolstojus, Fiodoras Dostojevskis, Antonas Čechovas, Ivanas Gončarovas, Aleksandras Kuprinas, Aleksandras Amfiteatrovas, Maksimas Gorkis, Leonidas Andrejevas, Fiodoras Sologubas... Kai kuriuos autorius Civinskis minėjo retai arba visai neminėjo, tačiau jų įtaką, gal net stipresnę, įrodo gausus citavimas (dažniau cituodavo Michailą Lermontovą, Adomą Mickevičių). Knygos istorikė Genovaitė Raguotienė mini, kad amžiaus pradžioje ir kitų lietuvių moksleivių anketose kartu su Pranu Vaičiaičiu ir Maironiu dažniausiai minėti L. Tolstojus, F. Dostojevskis ir M. Lermontovas³⁵. Civinskio dėmesį naujais rusų literatūrai rodo ir į *Dienoraštį* įdėta poezijos vakaro Dorpatu (dabartinio Tartu) teatre *Vanemuine* programėlė. Tame vakare savo poeziją skaitė Maksimilianas Vološinas, Michailas Kuzminas³⁶, Fiodoras Sologubas ir kiti autoriai.

³¹ „Taraso Bulbos“ protagonistas Andrėjus, pamilęs lenkaitę, išsižada tėvynės; pasakotojui patetiškai sudejavus „ir pražuvo kazokas!“, individualaus apsisprendimo šalininkas Civinskis priduria: „Bet žmogus gimė“ (*И погибъ козакъ! Ech! Bet žmogus gimė!*). VUB RS F1-D1050, 59.

³² VUB RS F1-D1048, 68 ir VUB RS F1-D1048, 71. Pirmoji Andrejevo (1871–1919) knyga publikuota 1901 m.

³³ Įrašas 1906 m. rugpjūčio 4 d. laiške. Citatos iš VUB RS F1-D1037, 2; VUB RS F1-1037, 8; VUB RS F1-1036, 113.

³⁴ VUB RS F1-D1039, 24 ir 5; informacija apie vertimus pagal: ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Lietuviškos knygos raida tautinės kultūros atgimimo sąlygomis 1904–1914 metais*: [disertacija]. Vilnius, 2000, lap. 100. Kazio Puidos „Pelkės“ (tikriausiai versta iš vokiečių k. leidimo) pasirodė Vilniuje, Vinco Daukšio „Raistas“ paskelbtas Čikagoje. Vertimai palyginti: LITVINSKAITĖ, Dalia. Uptono Sinclairio romanas *The Jungle* (1906) lietuviškai: Vinco Daukšio vertimas *Raistas* (1908). *Archivum Lithuanicum* 8, 2009, p. 243–260.

³⁵ RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*, p. 159.

³⁶ Vakaro programėlė. VUB RS F1-D1042, 90. Kiek vėliau Civinskis įrašė: *Кузьминò декламацийс не галиу užмирšt*. VUB RS F1-D1042, 42.

Nesiekta čia išvardyti visų Civinskio skaitytų lenkų autorių. Jų labai daug. Dažniausiai minėjo Adomą Mickevičių, Henriką Senkevičių, Mariją Rodzevičiūvną, Janušą Korčaką, Emiliją Ožeškienę. Literatūrą Civinskis išgyveno labai asmeniškai. Neretai tapatinosi su Rodzevičiūvnos „Dievaičio“ Marku ar Mickevičiaus „Vėlinių“ Gustavu. Jo skaitymas buvo emociingas, dažnai sužadindavęs ne tik vertinimą, bet ir veiksmo poreikį: *Iš karta norėjau siųst Vidūniui[:] Perskaitęs Probočių šešėlius sveikinu Tamstą, bet <...> Bet ne siųsiu. Reiks dar kartą paskaityt*³⁷. Nuo 1907 m. studijuodamas Tartu, Civinskis pasinaudojo lietuviškos literatūros prieinamumu. Tikriausiai iš studentų draugijos bibliotekos skolinosi Vydūno kūrinis (*Vidūno straipsniai – nieko sau, įdomūs*³⁸, *Parskaičiau Vydūno filozofiškas brošiūras – ne labai kuo pasipelnijau*³⁹), Simono Daukanto *Istorijos* [žemaitiškos] pirmąją dalį⁴⁰ (*skaitau ir geriuos Daukanto Istorija*)⁴¹. Išsirašė citatų iš Motiejaus Valančiaus, Dionizo Poškos⁴². Knygos suteikė atgaivą įtemptame studento gyvenime: *O, te zielone, sinie, czerwone, żółte bibulki! Ile w was złota, życia Żemaitė, Maironis, Jovaras, Biliūnas, Kudyrka, Šventmikas i na koniec ten neišsemiamasis, ten Baronas Ir liko šitie kalnai pliki ir kelmuoti*⁴³. (Baronas čia – Baranauskas; toks rašytojo įvardijimas *Dienoraštyje* pasitaiko ir kitur⁴⁴.)

Šalia grožinės literatūros studentas skaitė gamtamokslines knygas bei kairiųjų pažiūrų ideologų ir politikų raštus. Patyrė, kad ir ne vien grožinė literatūra gali būti estetiškai paveiki: *Ja Kautskiego czytając, nie mówiąc*

³⁷ VUB RS F1-D1044, 47.

³⁸ VUB RS F1-D1043, 223.

³⁹ VUB RS F1-D1047, 70.

⁴⁰ *Pasiemiau Daukantą Istoriją*. VUB RS F1-D1044, 49r, *pabaigiau pirmą dalį Daukanto*. VUB RS F1-D1044, 115r. Iš įrašų dienoraštyje galima suprasti, kad po studijų grįžęs į Lietuvą ketino nusipirkti ir Daukanto „Būdą [senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių]“. VUB RS F1-D1042, 85; VUB RS F1-D1044, 159v.

⁴¹ VUB RS F1-D1044, 80r.

⁴² VUB RS F1-D1049, 58 ir VUB RS F1-D1049, 62r.

⁴³ Lenk. *O tie żalieji, melynjeji, raudonieji, geltonieji leidinėliai! Kiek jumyse aukso, gyvybės. Żemaitė, Maironis, Jovaras, Biliūnas, Kudirka, Šventmikas. Ir pagaliau tas neišsemiamasai, tas Baronas. Ir liko šitie kalnai pliki ir kelmuoti*. VUB RS F1-D1046, 31.

⁴⁴ *Kai žiedų varške šakos obelų pražyla viską aš viską Baronui davanuoju, Jakštui nedavauosiu! Jis, varlė, permenkas poeta e per didelis juodašimtis, įdant dovėnėti galima butų*. VUB RS F1-D1049, 51v. Matyti, kad rašytojo talentas Civinskiui galėjo būti ir asmens moralinio vertinimo pagrindas. Patinkančius kūrėjus dažnai vadindavo sutrumpintais vardais: Dora (Isadora Duncan), Mikas (Mikalojus Čiurlionis), Vaičis (Vaičaitis). Nežinia, ar tai kiek susiję su Beatos Kalėbos pastebėta to laikotarpio lietuviškos periodikos tendencija trumpinant liuanizuoti pavardes (tarkime, Adomas Mickevičius vadintas Mickumi, žr. KALĖBA, Beata. *Rozdroże*. Kraków, 2016, p. 208).

o czysto umysłowej rozkoszy, rozkoszy sledzenia za idealną logiką, doznają wprost zadowolenia takiego, jakie mi daje Žemaitė, Biliūnas et.c.! Co za ogromny talent! Co za jasna logika!⁴⁵. Tiesa, socialistų-teoretikų skaitymas ne visada būdavo tiek malonus: *Perskaičiau Kautskio ir Martova ir pripažinou, kad nieko nė suprantu. Laime tik, kad aš ne Centro Komiteto narys!*⁴⁶ Kitą kartą vėl: *Perskeičiou Предисловіе Каутскаго къ Атлантикусу ir beveik neką ne supratou! Kas tai yr? Нт.... Энгельс'а не supruntu. Kautskį taip pat. Подозрительно*⁴⁷.

Knygų mylėtoju Civinskis apibūdintas ir nekrologuose. Petras Klimka prisimena, kaip sutikęs traukinyje žandaro lydimą suimtą Civinskį iš jo išgirdo: <...> *Iš mažens nemokėjau nei žodžio lietuviškai, bet jausdamas save paeinančiu iš Lietuvos, išsimokinau <...> toku vokiškai, prancūziškai ir kitas kalbas, vienok man užvis geriau tinka lietuviška, nes lietuviškoje kalboje yra laba[i] puikių eilių prirašyta, kurios taip puikiai skamba, kad kitose – jokieje kalboje nerasi*⁴⁸. Kitame Civinskiui atminti skirtame straipsnyje V.E.T. pasirašęs anonimas pažymėjo: *Iš mūsų rašytojų labiausiai gerbė S. Daukanta, įpač dėlto, jog šis skelbė savo tautos atgimimo idėjas saulei dar netekėjus <...> Taip-pat iš jo lūpų nekartą girdėdavome „Anykščių šilelį“ ir kitas eiles, bet mylimiausias jo poėta buvo Pr. Vaičaitis*⁴⁹. Abiem atvejais, norint velionių ypatingai pagerbti, kalbėta apie jo skaitymo įpročius. Tai įrodo ir ypatingą knygos, literatūros vertės statusą XX amžiaus pradžios Lietuvoje.

⁴⁵ Lenk. *Beskaitydamas Kautskį, neminint gryo intelektualaus malonumo, malonumo sekti idealią logiką, patiriu tiesiog džiaugsmą, tokį, kaip kad skaitydamas Žemaitę, Biliūną ir t. t. Koks didis talentas, kokia aiški logika!* VUB RS F1-D1046, 61.

⁴⁶ VUB RS F1-1037, 23. Karlas Kautskis (1854–1938) – Vokietijos socialdemokratų teoretikas. Martovas (Юлий Осипович Мартов, tikroji pavardė Цедербаум, 1873–1923) – politikas, revoliucijos šalininkas, publicistas. Turimas omenyje, tikriausiai, socialdemokratų partijos centro komitetas. Atrodo, Civinskis bent kurį laiką priklausė šiai partijai.

⁴⁷ VUB RS F1-D1041, 135. Lenk., rus. *Perskaitė Kautskio įžangą Atlantikusui <...> Įartina. Atlantikuso slapyvardžiu latvis finansininkas, demografas Kārlis Balodis (1864–1931) pasirašė knygą apie socializmo įmanomumą „Ateities valstybė...“ (1898 m., 1906 m. išversta į rusų k.).*

⁴⁸ KLIMKA, Petras. Vytautas Civinskis (atsiminimai). *Rygos naujienos*, 1910-12-23, Nr. 52, p. 1–2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000466616>>.

⁴⁹ V.E.T. Apie Civinskių Vytautą. *Visuomenė*, 1910, Nr. 11–12, p. 376. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000720413>>.

PERIODINIAI SPAUDINIAI. KNYGŲ ĮSIGIJIMAS IR PLATINIMAS

Iš *Dienoraščio* aiškėja, kad laikraščiai ir žurnalai Civinskio gyvenime užėmė ypač svarbią vietą. Civinskis skaitė jų daug. Todėl galėjo ir vertinti. Skeptiškai konstatavo: *Уровень прессы понижается с распространением грамотности*⁵⁰. Kai kuriuos leidinius teisė griežtai (*Co za nudne rossyjskie gazety*⁵¹; *brukowy zhurnal*⁵²). Vertino ir leidinių kalbą: *Atėjo Visuomenė. Ir labai įdėmi. Tik kalba tai lyg Aušrinės*⁵³. Kai galėjo sau leisti, Civinskis prenumeruodavo daug ir įvairiakalbių laikraščių. 1907 m. rugsėjo 26 d. įrašė išvardijo prenumeruosimus periodinius leidinius: *Taigi, išrašinėsiu Pysck*[ije]. *Врѣд.*[omosti] – 14.00, *Kurjier Litewski* 10.00 *Vilniaus Ž.*[inios] – 6.00 *Viltis* – 5.00 *Liet.*[uvos] *Ūkin.*[inkas] – 3.00 *Šaltinis* – 3.00 *Vienybė* – 2.00 *Neue Zeit* – 8.00, *Berliner Tieraertzliche Wochenschrift* – 8.00 *maskolių veterin*[ariją] – 6.00⁵⁴. Kitą kartą skaičiuodamas planuojamas išlaidas gyvenimui ir prenumeratams, Civinskis ir pats pažymėjo, kad pinigų lieka *pasiūtinais mažais*. Pridūrė: *Bet be laikraščių negi galima!*⁵⁵

Atrodo, kad šiuo atveju pinigai tikrai nebuvo švaistomi, nes daugelį perskaitytų leidinių Civinskis persiųsdavo giminėms. Perskaitytą periodiką ar vertingesnes iškarpas taip pat gaudavo iš tėvo, brolių (*Wyszli mi Ūkininkasa 2 numerow*⁵⁶). Laiškuose Civinskis ne kartą skundėsi prastu periodikos pasirinkimu Latavėnuose⁵⁷. 1904 m. tėvui į Tambovą rašė: *Tutaj wypisują Kurjera, tak że oficyalne wiadomości mamy. Niemogę zorjentować się z jednych oficyalnych, a moment jest ogromnie ciekawy. Prosiłbym Tatunio wyczynąć z „Russkich Wiedomostiej“ sprawozdania o wojnie i ciekawsze artykułiki i posyłać mnie mniej więcej co tydzień. Jeżeli Tatunio będzie chciał, to odeszłę po przszczytaniu*⁵⁸. Taip siunčiant sugaištas laikas nebuvo lemia-

⁵⁰ Rus. *spaudos lygis smunka sulig raštingumo plitimu*. VUB RS F1-D1032, 34.

⁵¹ Lenk. *kokie nuobodūs rusų laikraščiai*. VUB RS F1-D1039, 97.

⁵² Lenk. *bulvarinis žurnalas*. VUB RS F1-D1046, 42.

⁵³ (įdomi). VUB RS F1-D1051, 61. „Aušrinė“ – nuo 1910 m. ėjęs moksleiviams skirtas leidinys.

⁵⁴ VUB RS F1-D1044, 81.

⁵⁵ VUB RS F1-D1044, 108.

⁵⁶ Lenk. *išsiųsk man 2 numerius* [Lietuvos] *Ūkininko*. VUB RS F1-D1045, 75.

⁵⁷ Jei tikėtume *Dienoraščiu*, net Troškūnų pašto veiklos ritmą veikė subjektyvios priežastys. Lenk. *Dziś naczelnik poczty nie czytał Pyscu, tak że przyszła w porę*. [Šiandien pašto viršininkas neskaitė „Rusj“, tad atėjo laiku.] VUB RS F1-D1033, 144.

⁵⁸ Lenk. *Čia išrašomas Kurjeris, taigi oficialias naujienas gauname. Iš vienų oficialiųjų negaliu susigaudyti, o momentas didžiai įdomus. Ar galiu paprašyti Tėtučio iš „Russkije Vedomosti“*

mas (*Potem pojachalem z bahnhofu na poczte. Zabralem Kurjera i wycinki od Ojca Ogromnie ciekawy gaziety*⁵⁹; *Wycinki z „Russk. Wiedom.“ Pomimo spóźniania się, mają wielki popyt i nawet C.[iocia] Anusia mysli zawieźć ich W.[ujkowi] Przyrodzie*⁶⁰). Jaunesniajam broliui Justinui Vytautas siųsdavo perskaitytą periodiką. Vienąkart rašė, kad negalėjo atsiųsti Justinui laikraščių, nes porą savaitių nebuvo Tartu, tad persiųs kelis numerius, kai juos pats perskaitys⁶¹. Laiške ragino Justiną nepamiršti lietuvių kalbos, progai pasitaikius skaityti *Robinzoną*. Broliui išrašė „Litwa“ savaitraštį (*išrašiau Litwą Justynui*⁶², *Litwę będą wysyłać*⁶³). Brolis patenkintas dėkojo už gautąjį numerį⁶⁴. Kitąkart Vytautas užsiminė *palikau Vaičaitį vaikui*⁶⁵, tikriausiai, omeny turėdamas taip pat kurį jaunesniųjų giminių. Taigi, Civinskis ne tik skaitė pats, bet rūpinosi ir brolių, pažįstamų, aplinkinių skaitymu. Dar vienas to įrodymas – Tambove likusio vaikystės draugo geležinkelininko Petro Pietkūno laiške padėka už rekomenduotas perskaityti knygas: *Už knigas, kurias sakej ponotys pereskaitit tej didžej mon patiko kad negal pasakyt ir „Oblovov“ gera ir „Мертвѣй домъ“ teipotgi*⁶⁶.

Pašto paslaugomis Civinskis aktyviai naudojosi ne tik dalindamasis su giminėmis perskaityta periodika, bet ir parsisiųsdamas reikalingas knygas. Dar Leipcige, naujojo pažįstamo Domo Šidlausko patartas, laiške Jonui Biliūnui prašė atsiųsti iš Ciuricho Miežinio žodyną⁶⁷. Vėliau iš Vokietijos

iškirti pranešimus apie karą ir įdomiausius straipsnelius ir siųsti man daugmaž kas savaitę. Jei Tėtutis pageidausite, perskaitys išsiųsiu atgal. VUB RS F1-D1024, 12.

⁵⁹ Lenk. *Iš stoties važiauvau į paštą. Paėmiau Kurjerį ir Tėvo [atsiųstas] iškarpas. Laikraščiai labai įdomūs.* VUB RS F1-D1024, 35.

⁶⁰ Lenk. *Iškarpos iš „Russkije Viedomosti“, nepaisant vėlavimo, turi didelę paklausą ir teta Anusia net norėtų jas nuvežti dėdei Przyroda'.* VUB RS F1-D1024, 72. Minimi giminaičiai: motinos sesuo Ona Okuličiūtė ir jos vyras botanikos profesorius Juozapas Tšebinskis.

⁶¹ Lenk. *Justysiu! Byłem trzy tygodnie w Litwie, dla tego nie otrzymałeś Ūkininkas! Za parę dni wyszłę Ci kilka nómérów, jak przeczytam. [Justuk! Tris savaites praleidau Lietuvoje, todėl negavai Ūkininko! Už poros dienų, perskaitys, išsiųsiu Tau kelis numerius.]* VUB RS F1-D1045, 75.

⁶² VUB RS F1-D1044, 103.

⁶³ Lenk. *Litwą jam siųsiu.* VUB RS F1-D1046, 103.

⁶⁴ VUB RS F1-D1046, 103 ir VUB RS F1-D1045, 103.

⁶⁵ VUB RS F1-D1045, 70.

⁶⁶ „Už knygas, kur ponaitis pasakei man perskaityti, tai jos man nepaprastai patiko, ir „Oblovomas“, ir „Miręs namas“. VUB RS F1-D1026, 32. Minimos Ivano Gončiarovo *Oblovomas* ir Fiodoro Dostojevskio *Užrašai iš mirusiųjų namų*.

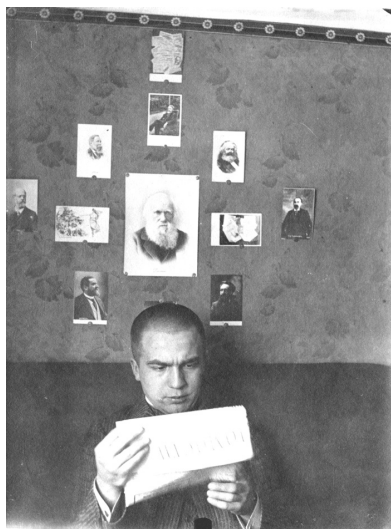
⁶⁷ Šis faktas paminėtas VUB RS F1-D1025, 36v.

parsisiuntė latvių kalbos vadovėlį. Užsisakydavo siuntas iš Šlapelių lietuvių knygyno ir leidyklos Vilniuje. Užrašė, kad iš šio knygyno gautas porą knygų atidavęs įrišti⁶⁸: matyt, knygos siųstos neįrištos.

Vokietijoje studijuodamas Civinskis susidūrė ir su dar vienu spaudos žanru: dėstytojai dalijo studentams spausdintus paskaitų konspektus⁶⁹. Civinskiui studijuojant Leipcige viename bute su juo kambarį nuomojosi šveicaras dailėtyrininkas Marcas Grelletas, tuo metu dirbęs garsioje Drugulino leidykloje. Apie jį Civinskis pradžioje brūkštelėjo ironiškai: *Pan Grellet bardzo sympatyczny i rozwinięty facet, ale całkiem pogrążony w „Kunst“ i ignoruje zupełnie wszystko co tego się nietyczy*⁷⁰. Palaipsniui užsimezgusi draugystė leido Civinskiui susipažinti su prancūzų ir vokiečių spauda. *Gr.[ellet] przyniosł „La Verité“; Pozwolił zrobic wycinki z Jugend; P.G. radzi wypisać Kunst fuer Alle. Niby 24 numery 4 marki*⁷¹.

Neretai už Lietuvos ribų lengviau buvo gauti net lietuvių spaudinį. 1905 m. viešėdamas Peterburge pas vyresnį brolių mediką Civinskis skaitė „Skardą“ ir „Lietuvį“⁷². Tų pačių metų laiške močiutei iš Leipcigo pasidalijo lietuviškos spaudos skaitymo potyriu. Iš pažįstamo [Domo Šidlausko] gavęs

„Vienybe Lietuwniku“, dość sympatycznego tygodnika, wychdzącego w Stanach Zjednoczonych, z korespon-

Vytautas Civinskis nuomojamame bute Tartu, Russkaja gatvė 1, 2 butas. Rankose laikraštis Вѣдомости, ant sienos – gerbiamų autorių atvaizdai; centre Charlesas Darwinas. VUB RS F1-D1046, 113.

⁶⁸ VUB RS F1-D1044, 30 ir 40.

⁶⁹ Lenk. *rozdzaje drukowane skrócenia*. VUB RS F1-D1026, 26.

⁷⁰ Lenk. *Ponas Grellet labai simpatiškas ir išsilavinęs vyrukas, bet domisi tik Kunst [meno žurnalas], ir visa kita jam nerūpi*. VUB RS F1-D1025, 1.

⁷¹ Lenk. *Grellet atnešė „La Verité“ (VUB RS F1-D1026, 11); Grellet leido pasidaryti iškarpas iš Jugend (VUB RS F1-D1026, 40); P[onas] G. patarė [man] prenumeruoti KunstfuerAlle. Neva 24 numeriai už 4 markes (VUB RS F1-D1028 44)*.

⁷² Lenk. *W kuchni spotkałem Kairiśa i Purenaśa. Czytałem Skardas, Lietuwis*. [Virtuvėj sutikau Kairį ir Purėną. Skaičiau Skardą, Lietuvį.] Rašyta 1909 m. lapkritį. VUB RS F1-D1037, 58.

decyami z Kupiszek, Uszpoła, Janiszek, Szawel, Dusiat (Ežeriunu pav.) Južynt, Krož, Poniewieža, Rakiszek. Wprost niechce się wierzyć oczom, gdy czytasz nadrukowane po-litewsku Pupany, Onikszy i t. d. W Ameryce jest ksiądz Civinskis. Wiem teraz przynajmniej, jak wygląda nasze nazwisko. O Rucie dowiedzieć się niemam z kąd, bo dział polski w lesehalli przedstawiony jest dziennikiem Poznańskim i Gońcem, a litewskiego, ma się rozumieć niema. Po wyjeździe wypisałem sobie Miežinisa. List Š⁸⁰ po litewsku, ale ledwie po paru godzinnej pracy zrozumiałem wszystko, tak że proszę Babuni trochę zaczekać z reformą listową. Babunia co znajdzie ciekawego w litewskiej gazecie, proszę podzielić się...⁷³

Stonienė pažymi, kad Lietuvoje pačioje amžiaus pradžioje prenumeratos sistema dažnai nepasiteisindavo, nes neužteko prenumeratorių <...>; spaudos platinimu rūpinosi patys leidėjai, mokytojai, kiti švietėjai pasauliečiai ir dvasininkai⁷⁴. Tai vaizdžiai liudija „Vilniaus žinių“ redakcijos Civinskiui atsiųstas kvietimas tapti platintoju *dėlei idėjos*, nes apmokamų darbuotojų trūksta: *Kadangi mūsų dienraščio atskirais №№ parduvinėjimu platintojų dėlei pelno mažą teturime, mes sumanėme šį darbą pavesti mūsų tautiečiams-intelligentams, kurie prisidėtų prie mūsų dienraščio platinimo dėlei idėjos...* (VUB RS F1-D1044, 32). Verta pažymėti, kad tokia prenumeratos stoka tebuvo laikina, nes 1905 m. Kauno gubernijoje laikraščių prenumeratorių buvo 2522, 1909 m. – 10038, o 1910 m. – net 16339. Tai rodo, kad periodinė spauda tuo metu kaip vienas iš svarbiausių informacijos šaltinių gal net buvo reikšmingesnė švietimui nei knyga⁷⁵. Toks žymus pasikeitimas, ko gero, siejamas su raštingumo plėtra: XIX–XX a. sandūros Lietuvos gyventojų, ypač kaimo luomo, aukštas raštingumo lygis (54,1 proc.) atitiko Vakarų Europos

⁷³ Lenk. „Vienybę Lietuvnių“, gan simpatiską savaitraštį, leidžiamą Jungtinėse Valstijose, su korespondencijomis iš Kupiškio, Užpalių, Joniškio, Šiaulių, Dusetų (Ežerėnų pav.) Jūžintų, Kražių, Panevėžio, Rokiškio. Tiesiog netiki savo akimis, kai matai lietuviškai atspausdinta Pupėnai, Anykščiai ir t. t. Amerikoje yra toks kunigas Civinskis. Tai bent žinau dabar, kaip atrodo mūsų pavardė. Apie Rucie[?] neturėjau iš kur sužinoti, nes lenkišką skyrių skaittykloje sudaro Poznanės dienraštis ir Kurjeris, o lietuviško skyriaus, aišku, nėra. Išvažiavęs [iš Lietuvos] išsirašiau sau Miežinį. Š[idlaus]o laišką lietuviškai supratau, tačiau tik po maždaug poros valandų triūso, taigi prašau, Močiute, palūkekite su laišky reforma. Jei, Močiute, ką įdomaus rasite lietuviškame laikraštyje, prašau, pasidalinkite. VUB RS F1-D1026, 105.

⁷⁴ STONIENĖ, Vanda. Lietuvos knyga ir visuomenė XX amžiuje. *Knygotyra*, 1998, t. 25 (32), p. 409 ir 408.

⁷⁵ ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Lietuviškos knygos raida tautinės kultūros atgimimo sąlygomis 1904–1914 metais*, p. 133.

raštingumo lygį. Tokį reiškinį lėmė ne tik valdiškų, bet ir slaptų daraktorių mokyklų skaičius ir didelis knygnešystės mastas⁷⁶.

Civinskis aktyviai ir įvairiai prisidėjo ir prie lietuvių spaudos platinimo. Dar iki spaudos draudimo panaikinimo, kaip knygnešys, paslėpęs po drabužiais vežėsi iš Vakarų uždraustus leidinius. 1906 m. vasarą prie bažnyčios nelegaliai pardavinėjo kalendorius ir periodiką. *Vakar pardavinėjau Traškūnuose, vėl laimingai*⁷⁷, *Išpardaviau: visi kalendoriai (12) ir ant 60 kap[eikų] gazetos*⁷⁸, užrašė prisiminimus apie tai, kaip pardavinėjo laikraščius⁷⁹. Dar 1909 m. balandžio 17 d., po ilgo teismo tyrimo, Civinskis privalėjo sumokėti Anykščių teismui baudą už „Naujosios Gadynės“ platinimą⁸⁰. Leipcige nesutikęs lietuvių studentų, dalijo leisimų „Vilniaus Žinių“ prospektus pažįstamiems latviams⁸¹. 1909 m. lankydamasis Kaune, užėjo į redakciją: *Vakar padedavau prie Ūkininko ekspedicijos. Nusipirkau Vydūną, Visuomenės Įnamius*⁸² *etct. <...> Buvau Katalikių Būte – neko sau. Ūkininko nemačiau ten. V[ilniaus]. Ž[inios]. yra. Ot bučiau aprašęs išpūdžiai: Ūkininko ekspedicija! O straipsniai pajema labai maloniai. Mačiau Masiulio tuz nugarą*⁸³. 1910 m. vasarį išdidžiai pasirašęs DLSD (Dorpato lietuvių studentų draugijos) pirmininku, Civinskis pranešė „Vilties“ redakcijai suradęs dar keturis prenumeratorius studentus – Mykolą Marmą, Mykolą Svirskį, Juozą Buselį, Danielių Alseiką⁸⁴. Civinskis planavo ir platinimo būdus. *Bus taip: jei kas norės man mokėt virš taksos, tai davinėsiu jam, išsirinkt, kokias keturias-penbias knygutes: Žiburėlio, legalizuotos darbininkų Draugijos (ar partijos), Mokslo Draugijos, kokios nors ūkio mokyklos, et. et.*⁸⁵ 1910 m. vasa-

⁷⁶ 1897 m. pirmojo Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenys. Žr. VAITIEKŪNAS, Stasys. Istorinė demografinė apžvalga, leidinyje. Iš *Lietuva: enciklopedija*. T. 1. Vilnius, 2008, p. 155.

⁷⁷ VUB RS D1034, 17.

⁷⁸ VUB RS F1-D1033, 29.

⁷⁹ VUB RS F1-D1039, 65.

⁸⁰ Šaukimas į Anykščių teismą įdėtas *Dienoraštyje*. VUB RS F1-D1047, 81.

⁸¹ VUB RS F1-D1026, 29.

⁸² Iš rusų kalbos versta Modesto Bogdanovo knygutė apie šalia žmogaus gyvenančius paukščius ir žvėris.

⁸³ VUB RS F1-D1044, 46. Minimas Juozas Masiulis (1864–1940), pirmojo lietuvių knygyno Panevėžyje įkūrėjas.

⁸⁴ VUB RS F1-D1051, 5v

⁸⁵ VUB RS F1-D1049, 34.

rą *Dienoraštyje* taip pat įklijuoti Felicijos Bortkevičienės laiškeliai su padėka už išplatintas knygas⁸⁶, dėl knygų gabenimo į Biržus (regis, į ten rengtą lietuvių vakarą)⁸⁷ ir su prašymu susisiekti su Skapiškio knygų platintoju Gričiūnu⁸⁸; dar įklijuotas laiškelis apie knygą, kurią reikėtų rodyti parodoje⁸⁹.

Civinskiui nebuvo svetimos ir rašytojo ambicijos. Pasvajodavo: *išversiu Erfurto programą*⁹⁰; *rašysiu romaną* [apie Okuličius ir Civinskius], *tokį kaip Rugonai-Makarai*⁹¹; *būsiu antras Korčakas*⁹²; *sudarysiu Pšibiševskuiui konkurenciją*⁹³ ir t. t. Pristigo laiko (juk stropiai studijavo⁹⁴), užsispyrimo, gal ir pasitikėjimo savo jėgomis: *Ech bučiau Biliūnu, aprašyčiau daug, daug ką aprašyčiau*⁹⁵. Periodikoje išspausdinti tik keli Civinskio kelionių po Latviją ir Lietuvą įspūdžiams skirti ir kitokie straipsniai⁹⁶. Kartais publikacijos kokybė nuvildavo autorių (*atspausdino straipsnį apie vakarą bet sutrumpintą ir be pavardės! Kokie velniai!*⁹⁷). Nepalyginti reikšmingesnis yra rankraštinis Civinskio *Dienoraštis*. Perfrazuodamas Aleksandro Puškino eiles, pats dienoraštininkas jį prilygino paminklui: *Я памятникъ въ тебѣ воздвигъ себѣ нерукотворный... Dienini mano ar воздвигну*⁹⁸.

BIBLIOTEKOS

Studentas Civinskis rašė daug laiškų. Laiške mokyklos draugui gyrė Leipcigo universiteto biblioteką: *При университете читальня с всевозможными газетами и журналами: (из русских легальных и не – более двадцати) и библиотека (только научныя) въ пол милліона томов. Так что помимо*

⁸⁶ Rodos, 1910 m. liepos 15 d., VUB RS F1-D1051, 185v ir VUB RS F1-D1051, 216.

⁸⁷ VUB RS F1-D1051, 185.

⁸⁸ 1910 m. rugpjūčio 17 d., VUB RS F1-D1051, 192.

⁸⁹ VUB RS F1-D1051, 147.

⁹⁰ VUB RS F1-1046, 56. Erfurto programa – Karlo Kautskio ir Eduardo Bernšteino parengta programa, patvirtinta 1891 m. Vokietijos socialdemokratų suvažiavime Erfurte.

⁹¹ Rusų k. *...окуличъ-цивинские...буду писать роман а ля Ругон Маккары*. VUB RS F1-D1051, 60.

⁹² *Бѣдѣ другимъ Korczakiem*. VUB RS F1-D1046, 27 ar 22.

⁹³ VUB RS F1-D1047, 24.

⁹⁴ 1910 m. laiške Tėvui parašė, kad pavasarį, norėdamas greičiau gauti diplomą, laikysias 15 egzaminų.

⁹⁵ VUB RS F1-D1045, 54.

⁹⁶ Išliko ir Civinskio gautas žurnalisto pažymėjimas. LMAVB F194-13.

⁹⁷ VUB RS F1-D1044, 10.

⁹⁸ Rus. *Sukūriau sau paminklą, ne ranka statytą... Dienini mano, ar sukursiu? VUB RS F1-D1051, 174. Užuomina į Aleksandro Puškino eilėraštį „Paminklas“ (vertimas į lietuvių k. V. Mykoliaičio-Putino).*

лекций существуют прекрасныя средства для самообразования⁹⁹. Pa-sigėrėjimas bibliotekomis *Dienoraštyje* dažnas (*Tylko co byłem w czytelnii Uniwersytetskiej Biblioteki Co za bogactwo! I co za szkoda że tylko teraz z nią się poznałem*¹⁰⁰; *Buvau* [Tartu veterinarijos] *instituto skaitykloj – Be galo turtinga*¹⁰¹). Žinoma, kad Civinskis dalyvavo steigiant ir tvarkant bent dvi bibliotekas.

1. DORPATO LIETUVIŲ STUDENTŲ DRAUGIJOS SKAITYKLA. Žinoma, kad 1906 m. ši draugija turėjo 18 narių, 1918 m. tikrųjų narių buvo 43, garbės narių 2 ir filisterių 12 <...> draugijos pirmininkais pabuvojo Kazimieras Jokantas, Aleksandras Žilinskas, Kazys Velbutas, Vincas Paliokas, Vladas Lašas ir kiti. Dorpatiečių pastangomis 1908 m. įvyko pirmoji lietuvių studentų konferencija Vilniuje. 1910 m. draugijos bibliotekoje buvo 843 knygos ir 37 laikraščių komplektai. Be to, gaudavo 13 lietuviškų laikraščių, po 1 rusišką, vokišką ir lenkišką laikraštį¹⁰². Vėliau biblioteka dar išaugo¹⁰³. Daugiausia buvo studentų medikų (1910 m. 13 asmenų)¹⁰⁴. Draugijos buto adresas keitėsi: 1908 m. buvo Ivanovskaja gatvės 18 namas, 5 butas¹⁰⁵, o vėliau – Karlovskaja gatvėje; tai liudija, pavyzdžiui, 1910 metų padėka už dovanotas knygas:

Dorpatu Lietuvių studentų draugija išreiškia širdingiausiai ačiū visoms lietuvių laikraščių redakcijoms, kurios dykai siuntinėja Draugijos skaityklon laikraščius, o taip-pat Dorpatu klebonui kun. D. Taujėnui paaukavusiam D-jos bibliotekai

⁹⁹ Rus. *Prie universiteto įrengta skaitykla, turinti įvairiausių laikraščių ir žurnalų (Rusijos legalių ir nelegalių daugiau kaip dvidešimt), ir (tik mokslinė) biblioteka, turinti pusę milijono tomų. Taigi šalia paskaitų yra puikios savišvietos galimybės.* VUB RS F1-D1025, 87.

¹⁰⁰ Lenk. *Ką tik buvau universiteto bibliotekos skaitykloje. Koks gi turtas! Kaip gaila, kad tik dabar ją atradau.* VUB RS F1-D1033, 30.

¹⁰¹ VUB RS F1-D1044, 123.

¹⁰² TYLA, Antanas. *Lietuviai ir Lietuvos jaunimas Tartu universitete 1802–1918 metais.* Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013, p. 67.

¹⁰³ KANČYTĖ, Ona. *Tartu universitetas ir jo studentai (1802–1918): [diplominis darbas].* Vilnius, 1970, p. 107–108.

¹⁰⁴ Dorpatu lietuvių medikų kuopa. Į gydytojus ir aptiekorius! [kreipimasis dėl praktikos atlikimo Lietuvoje]. *Viltis*, 1910, bal. 2 (15) (Nr. 38), p. 3 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000077980>>.

¹⁰⁵ ŽILINSKAS, Aleksandras; ALSEIKA, Danielius. Mes, lietuvių Dorpatu [Tartu lietuvių] studentų draugijos nariai, nutarėme [surengti Lietuvoje studentų ir moksleivių draugijų suvažiavimą]. *Vilniaus žinios*. 1908, bal. 5 (18) (Nr. 77), p. 1–2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000376148>>.

Dorpato lietuvių studentų draugijos nariai ir svečiai draugijos bute. Iš kairės į dešinę: neatpažintas asmuo, Veronika Janulaitytė-Elseikienė, Jurgis Niauronis, neatpažintas asmuo, stovi Vytautas Civinskis, sėdi neatpažintas asmuo, Jurgis Žilinskas, sėdi Mykolas Marma (?), prie lango Juozas Buzelis, šachmatais lošia Jonas Tonkūnas ir Jonas Puodžiūnas, žaidimą stebi Danielius Elseika, šalia skaito Mykolas Svirskis (?).

80 įvairių knygų. Be to Draugija praneša, kad nuo šio semestro jos adresas yra toksai: Dorpatas (Jurjevas) Karoliaus (Karlovskaja) g. N. 61. Lietuvių Dorpato studentų draugija.¹⁰⁶

Draugija spaudoje publikuodavo darbo ataskaitas. 1908 m. rudens ataskaitoje rašyta:

Pernai draugijos narių buvo 24, 5 pabaigė, 9 nauji nariai įstojo, 21 universiteto studentas, 3 veterinarijos instituto, 1 privatinių medicinos kursų studentė, 1 akušerijos klausytoja ir 1 baigusi mokslus draugė. Sueigų 15, skaityta 5 referatai, buvo deklamacijos, choras, muzika, turto pinigais 633 r., 27 k., gyvais pinigais kasoje 124 r. 5 k., knygyne 655 k. (586 veikalai), išrašoma 14 liet laikraščių, 1 rusiškas, 1 lenkiškai.¹⁰⁷

Iš kitų ataskaitų žinoma, kad 1910 m. tikrųjų narių buvo 36 (3 suvalkiečiai, 33 iš Kauno gubernijos), 1 garbės narys, 1 svečias, 10 narių-filisterių.

¹⁰⁶ Lietuvių Dorpato studentų draugija išreiškia širdingiausių ačiū... [padėka už dovanotas knygas draugijos bibliotekai]. *Lietuvos žinios*, 1910, kovo 10 (23) (Nr. 20), p. 2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003192409>>.

¹⁰⁷ A[LSEIKA], D[anieliūs], draugijos narys. Iš moksleivių gyvenimo. [Apie Tartu lietuvių studentų draugijos veiklą]. *Vilniaus žinios*, 1908, spalio 18 (31) (Nr. 235), p. 3 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000376148>>.

Ižde – 186 rubliai 20 kapeikų. Per semestrą įplaukė 72 rubliai narių įnašų, gauta 10 rublių auka. Išlaidų per tą semestrą buvo: butui ir patarnavimui – 138 rubliai 97 kapeikos, knygoms ir laikraščiams – 14 rublių 85 kapeikos. Naujų knygų tame semestre nupirkta 21 (už 5 rublius 50 kapeikų), paaukota 55, laikraščių atsiųsta – 4. Bibliotekoje jau buvo 695 veikalai. Archyve prie bibliotekos – apie 160 knygų. Biblioteka naudojosi 33 nariai ir 2 pašaliniai; išimta iš viso per 118 kartų 301 knyga. Draugijos skaitykloje buvo 18 laikraščių (14 lietuvių kalba, 3 lenkų ir 1 rusų). Beveik pusė draugijos narių lankydavo skaityklą kasdien.

Pažymėta, kad per susirinkimus skaityti referatai. Vienas jų – apie auklėjimąjį skaitymo poveikį, o tarp aktyviausiai svarstytų klausimų – anketos moksleiviams rengimas ir galimybė ją leisti¹⁰⁸. Raguotienė taip pat mini šį Dorpato lietuvių studentų draugijos indėlį į skaitymo tyrimus:

Periodikos vietą įvairių jaunimo grupių lektūroje parodė ir jam skirtų laikraščių bei žurnalų („Jaunimo“, „Pavasario“, „Ateities“) skaitytojų ir kiti tyrimai, konkretūs periodikos skaitymo duomenys. Štai lietuvių studentų gyvenimą plačiai apimanti Dorpato lietuvių studentų draugijos anketa teiravosi apie periodikos skaitymą („43. Ar skaitai lietuvių laikraščius: a) jeigu taip, tai kuriuos, b) jei ne, tai kodėl?“). 85 atsakymai į šį klausimą parodė, kad tarp lietuvių studentų įvairiuose pasaulio kraštuose populiariausios buvo „Lietuvos žinios“ (jas skaitė 71; pirmąją vietą šiam laikraščiui skyrė 31 respondentas). Po „Lietuvos žinių“ ėjo „Viltis“ laikraštis: jį skaitė 70 (pirmąją vietą skyrė 26). Trečiasis pagal skaitomumą buvo „Lietuvos ūkininko“ laikraštis (jį skaitė 56; pirmąją vietą skyrė 13). Toliau lietuviškų periodinių leidinių skaitomumas išsidėstė taip: „Draugijos“ žurnalą skaitė 38, „Aušrinė“ – 35, „Visuomenės“ žurnalą – 33, „Šaltinį“ – 29.¹⁰⁹

Galbūt išgirdęs apie tokios anketos projektą draugijos posėdyje, Civinskis (ar juokais?) pabandė formuluoti savo anketą. Planavo (pažįstamų, o gal ir skaityklos lankytojų) ateityje klausti, ką jie yra skaitę:

Manau padaryt sekančias anketas: 1) prie kokios partijos priskaito savę. 2) Ar skaitė a) Коммунистическiй Манифестъ b) Эрфуртская программа c) Женщина и социализмъ d) Капиталъ. 3) Koksai Lietuvos a) poetų didžiausis,

¹⁰⁸ CIVINSKIS, Vytautas. Lietuvių Dorpato studentų draugija antrajame 1909 m. semestre (valdybos apyskaita). pirmininkas Civinskis Vytautas, sekretorius Peliksas Valiukas. *Viltis*, 1910, vasario 26 (kovo 11) (Nr. 24), p. 2.

¹⁰⁹ RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*, p. 164, 159. Minėta anketa paskelbta „Lietuvos žinių“ priedo „Aušrinė“ straipsnyje „Lietuvių studentų anketa: Projektas“. (1910 m., Nr. 4, p. 24).

b) prozaikų c) piliečių. 4. Koks a) luomas, b) tėvų kalba, c) biudžetas (tėvų užsijem.). 5) ar pripažįsta, kad socializmui ateitys prigul (ar turi išdirbta nuomone) 6) ar mano, pabeigęs, apsigyvent Lietuvoj.¹¹⁰

Draugija nebuvo turtinga, ir skaityklos fondus, regis, dažniau papildydavo dovanoti leidiniai. 1908 m. vasario 23 d. Draugijos susirinkime pranešta, kad kasoje tebuvo apie 150 rublių, o grąžintinos skolos sudarė 208 rublius¹¹¹. Įdomu, kad valdybos posėdžio protokolo juodraštis rašytas Aleksandrui Žilinskui draugijos suteikto liudijimo apie atleidimą nuo įmokų universitetui antroje pusėje. Draugijos nariai stengėsi užsidirbti pinigų vaidindami. Labdaros vakarai rengti Mintaujoje (dab. Jelgava Latvijoje)¹¹², Kaune¹¹³, Pernaravoje (miestelis Kėdainių r.)¹¹⁴ ir kitur. Civinskio *Dienoraštyje* yra daug trumpų pastabų, leidžiančių pajusti Draugijos gyvenimo kasdienybę. Tarp užrašų: *Noriu aš knygininku būti Draugijoje*¹¹⁵; *esu bibliotekos sutvarkymo komisijoje*¹¹⁶; *Daug darbo knygų Komisijoje*¹¹⁷; *ginčai Draugijoje – išrašyt ar ne Viltį*¹¹⁸; *Uogintas*¹¹⁹ *knygininku*¹²⁰. Džiugi nuotaika dienoraštininką apėmė, kai studentas Klemensas Skabeika dovanuoja skaityklai knygų: *Buvome skaitykloj, Skabeiko paaukavo daug knygų*¹²¹.

¹¹⁰ VUB RS F1-D1046, 68.

¹¹¹ VUB RS F1-D1042, 41.

¹¹² Lietuvių Dorpato studentų draugija. Dorpato lietuvių studentų draugija išreiškia širdingiausia ačiū... [padėka už dovanotas knygas draugijos bibliotekai]. *Lietuvos žinios*, 1910, kovo 10 (23) (Nr. 20), p. 2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003192409>>.

¹¹³ B. D. Lietuvių Dorpato universiteto studentų vakaras: [apie neturtingiems Tartu studentams paremti skirto muzikos vakaro programą, Kaunas]. *Vilniaus žinios*, 1908, sausio 16 (29) (Nr. 13), p. 2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000376148>>.

¹¹⁴ PALIOKAS V. Kaip jau buvo minėta valdybos apyskaitoj... [Dorpato lietuvių studentų draugijos padėka už aukas vakaro Pernaravoj rengėjams]. *Lietuvos žinios*, 1910, lapkr. 10 (23) (Nr. 89), p. 4 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003192409>>.

¹¹⁵ VUB RS F1-D1048, 42.

¹¹⁶ VUB RS F1-D1045, 85.

¹¹⁷ VUB RS F1-D1048, 41v.

¹¹⁸ VUB RS F1-D1041, 78.

¹¹⁹ Uogintas, Pranas, Juozo sūnus, iš Suvalkų gubernijos, studijavo 1908–1915 m. Iš KANČYTĖ, Ona. *Tartu universitetas ir jo studentai (1802–1918)*. Vilnius, 1970, lap. 142. Neabejotinas Onos Kančytės disertacijos privalumas – pagal archyvinius duomenis parengti lietuvių Tartu studentų sąrašai.

¹²⁰ VUB RS F1-D1044, 93.

¹²¹ VUB RS F1-D1042, 24.

2. SKAPIŠKIO ŪKININKŲ RATELIO SKAITYKLA. Amžiaus pradžios Lietuvoje, ypač atokiau nuo didesnių miestų, bibliotekų kūrimas buvo būtinybė. Juk lietuviškos knygos, palyginti su kitų kalbų leidiniais, kainavo labai brangiai, nes po spaudos draudimo poligrafijos įmonės tik kūrėsi¹²². Jau spaudos draudimo laikotarpiu „Aušros“ skaitytojai buvo kviečiami rinkti knygas ir rankraščius, siųsti redakcijai arba Birutės draugijai. Ėmė steigtis slaptos kaimo bibliotekėlės, kurių, istoriko V. Merkio duomenimis, rusams pavyko susekti 38. <...> Radosi veiklių inteligentų, kolekcionavusių lietuvišką spaudą; turtingiausių rinkinių sukomplektavo S. ir L. Didžiuliai¹²³. Leidimą steigti bet kokią biblioteką nebuvo lengva gauti: Draugijų, privačių ir viešųjų bibliotekų steigėjai privalėjo pasirūpinti gubernatoriaus leidimu, kurio gavimą apsunkino biurokratinė tvarka. Gubernijos administracija reikalavo išsamios bibliotekos veiklos programos bei būsimo fondo sudėties ir atsakingo už tai asmens pristatymo¹²⁴.

G. Raguotienės duomenimis, 1908 m. Skapiško paštas gaudavo 29 egz. laikraščių ir žurnalų, 1909 m. – 26 egz., o 1912 m. – jau 76 egz.¹²⁵ Be parapiinės, o vėliau ūkio ratelio bibliotekos, 1915 m. Skapiškyje veikė jau ir „Ryto“ draugijos biblioteka-skaitykla¹²⁶. Pirmąją parapijos biblioteką Skapiškyje, rodos, savo lėšomis įsteigė klebonas Konstantinas Kuprys-Kuprevičius (1874–1947).

Apie šį asmenį žinoma, jog pasižymėjo tvirtu būdu ir ypatinga erudicija, rėmė gabių parapijos vaikų mokslus, kaupė senienas, archeologinius radinius. Jo kolekcijos tolesnis likimas miglotas¹²⁷. Klebono K. Kuprio-Kuprevičiaus parapiinė biblioteka veikė 1905–1906 ir 1909–1912 metais. 1906 m. parapijos biblioteka iširo, o nuo 1910 m. Skapiškyje atsirado ūkio ratelio biblioteka¹²⁸. Raguotienės sudarytos lentelės duomenys perša mintį, jog parapijos biblioteka buvo ūkio ratelio perimta, bet sunku pasakyti, ar taip buvo iš tikrųjų.

¹²² Pagal ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Lietuviškos knygos raida tautinės kultūros atgimimo sąlygomis 1904–1914 metais*: [daktaro disertacija]. Vilnius, 2000, p. 135–136; LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno knygos kultūra 1843–1918 m.* Vilnius, 2002, p. 174; STONIENĖ, Vanda. *Lietuvos knyga...*, p. 409.

¹²³ LAURUŠAS, Juozas. *Biblioteka. Iš Lietuvių literatūros enciklopedija*, p. 61–62.

¹²⁴ LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno knygos kultūra 1843–1918 m.*, p. 173.

¹²⁵ RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*, p. 271.

¹²⁶ Ten pat, p. 328.

¹²⁷ BUTKUS, Donatas; BLIUJENĖ, Audronė. The mysterious collection of Fr. Konstantinas Kuprys-Kuprevičius. *Archaeologia Baltica*, 2015, t. 21–22, p. 134–141.

¹²⁸ RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus*, p. 298.

Aukštaitės skaitytojos su spaudiniais rankose. 1909 m. V. Civinskio nuotrauka. VUB RS F1-D1048, 23.

Skapiškio ūkininkų ratelis įkurtas 1908 m. rugpjūtį¹²⁹; tuomet susirinko 22 nariai. Į susirinkimus visą laiką ateidavo ir svečių. Apie rugpjūčio 17 d. įvykusį šio ratelio susirinkimą ir sprendimus dėl bibliotekos įrengimo rašyta:

Buvo kalbėta apie ratelio knygyno sutvarkymą ir jo padidinimą. Susirinkusieji nutarė, kad ratelio nariai, turintieji po kiek nuosavių knygų, kiek galėdami, aukotų arba nors skolintų ratelio knygynui. Be to nariai tuo tarpu deda po 10 kap. knygoms prisipirkti. Perkantis ūkio knygas buvo susirinkimo patarta kreipties prie žmonių specialistų lietuvių agronomų klausties patarimo. Susirinkimas išreiškė nuomonę, kad ratelio knygynas būtų ne siaurai ūkio knygų, bet kad ten būtų ir šiaip įvairių knygųčių pasiskaityti ir prasilavinti. Kaip knygynėliu naudoties, buvo priimtas visuotintojo susirinkimo tam tikros taisyklės.

Civinskis gyvai dalyvavo ratelio veikloje, kurį laiką netgi jam pirminkavo. Gali būti, kad šioms bibliotekos taisyklėms parengti panaudojo Dorpate sukaupią patirtį. Ratelio bibliotekos nuostatų projektas, tiksliau, jo juodraštis, išliko *Dienoraštyje*¹³⁰. Ratelio nariai biblioteka galėjo naudotis nemokamai, kiti norintys pasiskolinti knygą skaitytojai privalėjo pateikti ratelio nario rekomendaciją ir sumokėti 1 rublį. Knygos (ne daugiau trijų) skolintos mėnesiui. Delspinigius sudarė 3 kapeikos nuo knygos per savaitę.

¹²⁹ *Žemė*, 1908, rugpj. 31.

¹³⁰ VUB RS F1-D1051, 203.

Ratelio susirinkime svarstyta, kaip įsigyti knygas, ir tuo tikslu nuspręsta per atlydus surengti labdaros vakarą. Kaip žinoma iš *Dienoraščio*, Vytautas Civiškas režisavo vaidinimą. Vakarą aprašytas spaudoje:

...susidariusi iš vietinių skapiškėnų artistų mylėtojų kuopelė vaidino „Valsčiaus sūdą“¹³¹ ir „Nutrūko“¹³². Vaidinimui pasibaigus, vietinis vargonininko sutaisytas ir vedamas choras padainavo kelias tautiškasias dainas. Ant galo buvo sakomos įvairių mūsų poetų (Margalio, Jakšto) eilės. Po eilių buvo šokiai. Pertraukų laikų ir per šokius grojo vargonininko sutaisytas orkestras. Vakarą užsitraukė ligi antrai v.[alandai] nakt.¹³³

Į vakarą susirinko apie 200 žmonių (rengėjai, matyt, tikėjosi sulaukti daugiau), tačiau jis neatnešė pelno¹³⁴. Net 25 rubliai išleisti scenai įrengti. Laiške broliui Civiškas aiškina finansinės nesėkmės priežastis, tiesa, nurodo kitokį žiūrovų skaičių: *Teatr udat się ale publiki bylo ledwie 300, wię[c] mamy nawet 2 ruble deficyta, ale zostaly scenai, kortyna et. et. ir kita*¹³⁵. Iš dvidešimties į kermošių susirinkusių kunigų vakare teapsilankė du. Žinutę į laikraštį parašiusio Civiškosio liudijimu, Skapiškio klebonas, *užkvietus jį, sakėsi neisįs, kadangi atlydų dieną būsią daug girtų, – be skandalo neapsisėsią*. Galbūt kunigams neįtikėjo ir itin kairios rengėjų pažiūros. Ataskaitoje paminėtos ir kitos kliūtys, su kuriomis teko susidurti vaidintojams: *Gavus jau leidimą iš gubernatoriaus, isprauninkas užgynęs „Valsčiaus sūde“ Kulkovo rolėj vartoti rusiškus žodžius. Kam, girdi, čia rusų raštininką išvedą, juk dabar esama ir lietuvių raštininkų...*¹³⁶

IŠVADOS

Straipsnyje egodokumentas Vytauto Civiškosio *Dienoraštis* analizuotas siekiant surinkti ir įvertinti įvairiopas duomenis, susijusius su knygos kultūra Aukštaitijoje. Atkreiptas dėmesys į įvairias jame esančias knygos kultūros

¹³¹ Žemaitės vieno veiksmo komedija.

¹³² Jurgio Smalsčio (1881–1919) vieno veiksmo komedija.

¹³³ *Vilniaus žinios*, 1908, rugp. 31, Nr. 194; rugs. 2, Nr. 196.

¹³⁴ <...> Tarp ko kito buvo kalbėta apie buvusįjį Laurynę vakarą, statytą ratelio naudai. Buvo duota to vakaro įrengėjų ataskaita. Iš jos matyti, kad pelno grynais pinigais vakaras nedavė. Viso labo surinkta apie 76 rb., o išleista apie 78 rb. Taigi dar trūko arti 2 rb. Ataskaita iš *Vilniaus žinios*, 1908, rugp. 22, Nr. 187.

¹³⁵ Lenk. *Teatras nusisėkė, bet žiūrovų tebuvo apie 300, tai dar liko dviejų rublių nuostolis, bet liko scena, uždanga*. VUB RS F1-D1044, 36.

¹³⁶ *Vilniaus žinios*, 1908, rugs. 2, Nr. 196.

apraškas. Dienoraštininko skaitinių repertuaras buvo itin platus, skaityti naujai pasirodę literatūros kūriniai, perskaitytos knygos analizuotos. Šeimoje būta skaitymo balsu tradicijos. Duomenys apie periodinės spaudos prenumeravimą, iškarpų iš laikraščių kaupimą ir siuntinėjimą, apie knygų pirkimą, jų platinimo būdus leidžia įvertinti periodikos svarbą dienoraštininko aplinkos žmonėms. Šiuo ir kitais atvejais *Dienoraštis* leidžia aptarti ne tik knygiaus Vytauto Civinskio individualaus gyvenimo įvykius, bet ir dinamiškus Lietuvos ir lietuvių knygos kultūros pokyčius lietuvių tautinio atgimimo epochos panoramoje. Regima ir Latavėnų dvaro švietėjiška atmosfera, skaitymo balsu tradicija, giminės įsitraukimas į lietuviškų spaudinių platinimą.

Suprantama, kad apsiskaitęs bei aplinkinius ir anksčiau skaityti raginęs dienoraštininkas, turėdamas tokią galimybę, uoliai ir kiek leido laikas, sveikata ir toks neilgas gyvenimo kelias prisidėjo ir prie bibliotekų, skaityklų kūrimo. Straipsnyje apie Dorpato lietuvių studentų draugijos ir Skapiškio ūkininkų ratelio bibliotekas užsiminta glaustai. Kad ir negausūs *Dienoraščio* įrašai papildo, pagyvina periodikoje išlikusias žinias apie šias dvi bibliotekas ir jų funkcionavimo istoriją. Pažymėta, kad abi galėjo gyvuoti tik gaudamos knygų dovanų bei rengdamos daugiau ar mažiau pavykusius labdaros vakarus.

Dienoraščio įrašai patvirtino, kad lietuviškos periodikos prenumeratos sistema pačioje amžiaus pradžioje tik skleidėsi, daugiausia rėmėsi tautiškai mąstančių inteligentų pagalba. Tačiau, kaip įrodo Raguotienės statistiniai tyrimai, situacija sparčiai gerėjo. Redakcijos ne kartą pagalbos platinant leidinius kreipėsi ir į Civinskį. Jo laikraščio platintojo užrašai suteikia papildomų žinių apie lietuvių studentų buitį senajame Tartu mieste: sužinome kai kurių studentų adresus, jų periodikos pasirinkimą. Dienoraštyje, kad ir fragmentiškai, atspindėtas ir darbas draugijos bibliotekoje.

Dienoraštininko ryšys su Aukštaitija pirmiausia išreiškiamas jo atsivėrimu gimtajai kalbai. Pradėjusio rašyti lietuviškai, dar nepramokusio besiformuojančios ortografijos reikalavimų, Civinskio rašyboje pastebima aukštaičių anykštėnų patarmės dalykų. Tad suprantama, kad lietuvių kalbos Civinskis mokėsi ne „nuo nulio“, ne vien iš gramatikų. Tartį buvo įsisavinęs anksčiau, girdėdamas šia kalba šnekant Latavėnų dvare, kur leisdavo atostogas. Civinskio lietuvių kalbos rašybos spartus tobulėjimas, be abejo, susijęs su intensyviu skaitymu, sąmoningu lietuvių tapatybės pasirinkimu.

Reikalingų knygų Civinskis gana dažnai parsisiųsdavo paštu. Tai byloja apie didelį XX a. pradžios knygynų aktyvumą ir išstobulintą spaudinių platinimo paštu sistemą. *Dienoraštyje* užfiksuota gyvavusi šeimoje dalijimosi aktualijomis tradicija. Tėvas svarbesnes žinias siunčia sūnui, giminės dalijasi periodika tarpusavyje, rūpinasi vieni kitų informuotumu ir skaityba, o Civinskis dovanoja jaunesniam broliui knygų, išrašo jam laikraštį „Litwa“ ir kita.

Straipsnis įrodo, kad egodokumentų tyrimai gali būti labai produktyvūs nagrinėjant regiono knygos ir skaitymo kultūrą.

ŠALTINIAI

1. LMAVB (Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka), F194-3, „Przyjacieli dzieci...“: [1896–1907 m. skaitytų knygų straipsnių ir kt. sąrašas].
2. LMAVB, F193-10, Vytauto Civinskio Dienoraštis (1903–1904 m. užrašai).
3. LMAVB, F194-13, Vytauto Civinskio žurnalisto pažymėjimas.
4. Civinskis, Vytautas. *Dienoraštis* (1904–1910 m.) [rankraštis]. VUB RS (Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus) saugomos bylos yra VUB RS F1-D1024, F1-D1025, F1-D1026, F1-D1028, F1-D1029, F1-D1030, F1-D1031, F1-D1032, F1-D1033, F1-D1034, F1-D1035, F1-D1036, F1-D1037, F1-D1038, F1-D1039, F1-D1040, F1-D1041, F1-D1042, F1-D1043, F1-D1044, F1-D1045, F1-D1046, F1-D1047, F1-D1048, F1-D1049, F1-D1050, F1-D1051, F1-D1052.

LITERATŪRA

1. A[LSEIKA], D[anielius], draugijos narys. Iš moksleivių gyvenimo. [Apie Tartu lietuvių studentų draugijos veiklą]. *Vilniaus žinios*, 1908, spalio 18 (31) (Nr. 235), p. 3 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000376148>>.
2. BUTKUS, Donatas; BLIUJIENĖ, Audronė. The mysterious collection of Fr. Konstantinas Kuprys-Kuprevičius. *Archaeologia Baltica*, 2015, t. 21–22, p. 134–141. ISSN 1392-5520 [žiūrėta 2017 m. kovo 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://journals.ku.lt/index.php/AB/article/view/1141/pdf_1>.
3. CIVINSKIS, Vytautas; VALIUKAS, Peliksas. „Lietuvių Dorpato studentų draugija“ antrajame 1909 m. semestre (valdybos apyskaita). *Viltis*, 1910, vas. 26 (kovo 11) (Nr. 24), p. 2.
4. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Lietuviškos knygos raida tautinės kultūros atgimimo sąlygomis 1904–1914 metais*: [daktaro disertacija]. Vilnius, Vilniaus universitetas, 2000. VUB RS, F76-3834. 166 l.

5. DEKKER, Rudolf. *Family, Culture and Society in the Diary of Constantijn Huygens Jr, Secretary to Stadholder-King William of Orange*. Leiden; Boston: Brill, 2013. ISBN9789004250956 (el. knyga).
6. Dorpato lietuvių medikų kuopa. Į gydytojus ir aptiekorius! [kreipimasis dėl praktikos atlikimo Lietuvoje]. *Viltis*, 1910, bal. 2 (15) (Nr. 38), p. 3 [žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000077980>>.
7. GIRININKAITĖ, Veronika. Vytautas Civinskis *Dienoraštyje* (1904–1910) apie Panevėžio kraštą. Iš *Panevėžio kraštas ir žmonės amžininkų atsiminimuose*: [konferencijos medžiaga, 2013–10–16]. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, sudarytoja Margarita Mašalienė, Panevėžys, 2014, p. 118–137. ISBN 978-9955-659-60-0.
8. GIRININKAITĖ, Veronika. Vytauto Civinskio (1887–1910) tapatybių apraiškos jo *Dienoraščio* (1903–1910) kelionių aprašymuose. Iš *Kelionių aprašymai kaip egodokumentinis paveldas*: straipsnių rinkinys. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetas; sudarytojai Genovaitė Astrauskienė, Arvydas Pacevičius, Tomas Petreikis. Panevėžys: Amalkeros leidyba, 2015, p. 64–100. ISBN 978-9955-659-69-3.
9. HOWSAM, Leslie. Senos knygos ir naujos istorijos: knygos ir spaudos kultūros studijų vadovas. *Knygotyra*, 2013, t. 61. ISSN 23450053 [žiūrėta 2017 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/view/1964/1196>>.
10. JURĖNIENĖ, Virginija. *Lietuvių moterų judėjimas XIX amžiaus pabaigoje–XX amžiaus pradžioje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. ISBN 998619895X. 290 p.
11. KALĖBA, Beata. *Rozdroże. Literatura polska w kręgu litewskiego odrodzenia narodo-wego*. Kraków: Universitas, 2016. 296 p. ISBN 97883-242-3038-9.
12. KALĖBA, Beata. „Brolis“ czyli „brat“. O Michałe Szołkowskim, zapomnianym prozaiku litewskim. Iš *Tegul meilė Lietuvos... Vincui Kudirkai 150*: [straipsnių rinkinys]. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 227–234. ISBN 9786094250057.
13. KANČYTĖ, Ona. *Tartu universitetas ir jo studentai (1802–1918)*: [diplominis darbas]. Vilnius, 1970. Vilniaus valstybinis V. Kapsuko-Mickevičiaus universitetas, Lietuvos istorijos katedra. Vadovas R. Šalūga. Vilniaus universitetas, VUB RS F85-L199. 161 lap., 4 fotografijos.
14. KAUNAS, Domas. *Knygos kultūra ir kūrėjas*: Istoriografiniai tyrimai ir vertinimai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. 400 p. ISBN 9789955333647.
15. KLIMKA, Petras. Vytautas Civinskis (atsiminimai). *Rygos naujienos*, 1910-12-23, Nr. 52, p. 1–2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000466616>>.
16. KUCHARSKI, Adam. Peregrynant uczony. Biblioteki i książki w programie i realiach staropolskich podróży XVII wieku. *Folia Toruniensia*, t. 11. Toruń: Wojewódz-

- ka Biblioteka Publiczna-Książnica Kopernikańska, 2011, p. 17–34. ISSN: 1641-3792 [žiūrėta 2017 m. lapkričio 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/FT/article/view/FT.2011.002/11433>>.
17. LAURUŠAS, Juozas. Biblioteka. Iš *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 61–62. ISBN9986513952.
 18. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. *Kauno knygos kultūra 1843–1918 metais*: [disertacija]. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002. VUB RS F76-4224. 226 l.
 19. LITVINSKAITĖ, Dalia. Uptono Sinclairio romanas *The Jungle* (1906) lietuviškai: Vinco Daukšio vertimas *Raistas* (1908). *Archivum Lithuanicum* 8, 2009, p. 243–260. ISSN 1392-737X, ISBN 3-447-09472-9.
 20. MIGOŃ, Krzysztof. ‘Kultura książki’ – wyrażenie potoczne, kategoria badawcza, czy specjalność naukowa? Iš *Ludzie i książki: studia i szkice bibliologiczno-bibliograficzne: księga pamiątkowa dedykowana Profesor Hannie Tadeusiewicz*. Łódź: Ibidem, 2011, p. 47–57. ISBN 978-83-62331-12-3 [žiūrėta 2017 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/4014/migo%20C5%84.pdf?sequence=1>>.
 21. MULEVIČIŪTĖ, Jovita. *Besotis žvilgsnis: Lietuvos dailė ir vizualioji kultūra, 1865–1914*. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012. p. 303 [1]. ISBN 9789955868545.
 22. RAGUOTIENĖ, Genovaitė; RIMŠA, Vytautas. Skaitymo kultūra. Iš *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Vilniaus universitetas, Alma littera, 1997, p. 178.
 23. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus: knyga ir skaitytojas 1904–1918 m. Lietuvoje*. Vilnius: Stepono leidykla, 1996. 349, [3] p. ISBN 9986690013.
 24. RUSECKAITĖ, Aldona. Literatūros muziejai. Iš *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 293–294. ISBN 9986513952.
 25. STONIENĖ, Vanda. *XX amžiaus Lietuvos knyga (1904–1990)*. Vilnius: V. Stonienė, 2000. 142 p. ISBN 9955425113.
 26. STONIENĖ, Vanda. Lietuvos knyga ir visuomenė XX amžiuje. *Knygotyra*, 1998, t. 25 (32). ISSN 0204-2061.
 27. TYLA, Antanas. *Lietuviai ir Lietuvos jaunimas Tartu universitete 1802–1918 metais*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2013. 190 p. ISBN 9786098039351.
 28. TRZEBIŃSKA-WRÓBLEWSKA, Anna. *Mój Ojciec. Profesor Józef Trzebiński oczami córki i nie tylko*. Gdańsk: AULA, 2002. 110 p. ISBN 83-85275-52-5.
 29. VAITIEKŪNAS, Stasys. Istorinė demografinė apžvalga. Iš *Lietuva: enciklopedija*. T. 1. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijos leidybos institutas, 2008, p. 155.
 30. V.E.T. Apie Civinskių Vytautą. *Visuomenė*, 1910, Nr. 11–12, p. 376 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000720413>>.
 31. ŽILINSKAS, Aleksandras; ALSEIKA, Danielius. Mes, lietuvių Dorpatu [Tartu lietuvių] studentų draugijos nariai nutarėme [surengti Lietuvoje studentų ir mokslei-

vių draugijų suvažiavimą]. *Vilniaus žinios*, 1908, bal. 5 (18) (Nr. 77), p. 1–2 [žiūrėta 2017 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1C1B0000376148>>.

32. *История Тартуского университета, 1632–1982*. под ред. проф. К. Сийлиवासка. Таллин: Периодика, 1983. 279 p., 32 illustr. lap.

THE MANIFESTATIONS OF BOOK CULTURE IN *THE DIARY* OF VYTAUTAS CIVINSKIS

VERONIKA GIRININKAITĖ

SUMMARY

The article aims to explore the possibilities of analyzing an egodocument as a source for the studies of book culture. The article consists of an analysis of an egodocument from the beginning of 20th century, a manuscript of *The Diary*, written by a voracious reader and young intellectual, veterinarian student Vytautas Civinskis (or Witold Cywiński, 1887–1910). This *Diary* is a large document, containing more than 3 500 pages, where the original autobiographic text is combined with the received correspondence, printed matter, postcards collected and the photographs made by the diarist.

Book culture is a relatively new concept that unites various data and practices related to the different uses of a book, its material and spiritual value for the individual. This article demonstrates that, while analyzing the selected *Diary*, perhaps every possible aspect of book culture can be mentioned. Some information was collected on the buying of books, on reading promotion, on selling some printed materials and so on.

The numerous reader's notes, written by Civinskis, show which books were read by the diarist and what conclusions could be drawn. The epistolary part of this egodocument demonstrates how important for this family was the reading of the latest news printed in various newspapers. The practice of reusing newspapers (sending most interesting of the read newspapers to the relatives) was discovered. It is noted, for example, that Vytautas Civinskis received the most important articles from his father, and that he himself would send or subscribe to some of the magazines for his younger brother. Sharing of the information and favorite books was an important part of family life. This practice was also obvious, when some of the books, prohibited in the Russian Empire, were smuggled from abroad (also by the diarist himself) to be shared with relatives or sold. The *Diary*, beginning of which was written in the times of the ban of the Lithuanian language, sheds some light on phenomena important for that epoch in Lithuania. The interest of

the diarist for Lithuanian literature and his sympathy to the Lithuanian language revival is clearly seen through his reading preferences. The *Diary* allows the researchers to investigate which books were bought and which periodicals were subscribed to by the diarist. Attention was drawn on the extremely rich repertoire of the literature read by Civinskis. Among the read books were the classics of Polish, Russian, Lithuanian and world literatures as well as the scientific and socialist ideology books.

The fact that Vytautas Civinskis participated in the working matters of two small libraries, one of the Lithuanian Tartu Student Society and one of the Society of Skapiškis Farmers, is also mentioned. It seems that the regulations of the latter now can be found only in draft in the *Diary* of Vytautas Civinskis. Both of the libraries depended strongly on donations and charity, collected during specially arranged public performances. In summary, it can be noted that the selected egodocument, as well as the other documents of this kind, seem to be a promising source for further, more extensive studies of book culture and any related cultural practices.